

Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumunu Yordayan Etkenlerin İncelenmesi

Duru Gündoğar¹, Songül Sallan Gül², Ersin Uskun³, Serpil Demirci⁴, Diljin Keçeci⁵

¹Yrd.Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, ²Doç.Dr., Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ³Yrd.Doç.Dr., Halk Sağlığı Anabilim Dalı, ⁴Doç.Dr., ⁵Yrd.Doç.Dr., Kadın sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KASAUM), Isparta

ÖZET

Amaç: Türkiye'de yükseköğretim olanakları kısıtlı olduğundan, liseden mezun olan gençlerin bir kısmı sadece üniversite mezunu olabilmek için gerçekte çok istemedikleri bölümlere kayıt yaptırmaktadır. Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin okudukları bölümle ilgili düşünceleri, kendilerine göre bölümde okuma sebepleri ve üniversite yaşantısının çeşitli boyutlarıyla ilgili hoşnutluk düzeylerinin yaşam doyumu üzerindeki etkisini incelemektir. **Yöntem:** Toplam 373 üniversite öğrencisine Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ), Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ), Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ), Spielberger Durumluk- Sürekli Kaygı Ölçeği (sırasıyla SDKÖ ve SSKÖ), kişisel bilgi toplama formu ve üniversite yaşantısını değerlendirme formu uygulandı. **Bulgular:** Çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda yaşam doyumunun yordayıcıları BUÖ puanı, eğitim doyumu, SSKÖ, bölüm isteği, kendisine göre ruh sağlığı, iş beklentisi ve kendisine göre bölümde okuma sebebi olarak belirlendi. Okuduğu bölüme açıkta kalmamak için girdiğini düşünen öğrencilerin yaşam doyumu, eğitim doyumu ve öğretim üyeleriyle ilişkilerinden hoşnutluk puanları, o bölümü özellikle istedikleri için okuduğunu düşünen öğrencilere göre daha düşük, BUÖ ve BDÖ puanları ise daha yüksekti. **Sonuç:** Ülkemizdeki eğitim sisteminde bir üniversite programına yerleşebilmiş olmak önemli bir engeli aşmak gibi görünse de, gencin ilgi alanlarına tam olarak uymayan bir eğitime devam ediyor olması, yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilemektedir.

Anahtar Sözcükler: Öğrenci, yaşam doyumu, eğitim.

(*Klinik Psikiyatri 2007;10:14-27*)

SUMMARY

Investigation of the Predictors of Life Satisfaction in University Students

Objective: Because of the shortcome of the opportunities for higher education in Turkey, some of the students graduating from the high school register to departments which they do not really want, just to be a university graduate. The aim of this study is to determine the impact of the students' opinions about their department, self-reported reason for continuing their education in that specific department, satisfaction with various aspects of university experience on the student's life satisfaction. **Method:** 373 university students were administered Beck Depression Inventory (BDI), Beck Hopelessness Scale (BHS), Satisfaction with Life Scale (SWLS), Spielberger State-Trait Anxiety Inventory (SSAI and STAI respectively), personal data inquiry form and evaluation of the university education form. **Results:** Multiple linear regression analysis revealed that BHS, satisfaction with education, STAI scores, desire for being in the department, self reported mental health, job expectancies and the reason for choosing the specific department were the predictors of life satisfaction. The life satisfaction and satisfaction with education of the students who registered to the department just to be a university graduate are significantly lower, and BHS and BDI scores were higher than those of the students who entered the department because they specifically wanted that area. **Conclusion:** In our education system, being able to enter a university education program might seem as overcoming an important obstacle, however continuing an education in which one is not really interested in, has a negative influence on life satisfaction.

Key Words: Student, life satisfaction, education.

GİRİŞ

Türkiye'de her yıl Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından düzenlenen Öğrenci Seçme Sınavına (ÖSS) bir buçuk milyon üzerinde aday başvurmakta, bu adayların ancak üçte biri, bir yükseköğretim programına yerleşebilmektedir (YÖK 2005). Ülkemizde her yıl liseden mezun olan gençlerin yalnızca % 17.3'ü bir yükseköğretim programına başlama şansına sahipken, bu oran İngiltere, Kanada ve ABD'de sırasıyla %45, %75 ve %70 olarak bildirilmektedir (Borahan ve Ziarati 2002).

2006 'da ÖSS'ye toplam 1.678.383 aday başvurmuş, bu adaylardan 176.194'ü lisans, 191.496'sı ön lisans ve 222.819'u açık öğretim fakültesi olmak üzere yalnızca 590.509'u bir yükseköğretim programına yerleşebilmiş (ÖSYS Basın Duyurusu 2006), kalan çoğunluk ise halk arasında sık kullanılan tanımla 'açıkta kalmış'tır.

Üniversite çağında olan ya da bu dönemde bir yakını olan herkes 'açıkta kalmamak' ifadesiyle ne kastedildiğini anlar. Türkiye'deki eğitim sisteminde bu kadar kanıksanmış bir tanımın, gerçekte meslek edinme, geçimini sağlama, hayatını güvenceye alma gibi pek çok başka süreçle iç içe geçmiş biçimde, üniversite sınavında herhangi bir eğitim programına yerleşme-yerleşebilmeye işaret ediyor olması bile sorunun pek çok boyut içerdiğini kendi başına göstermektedir.

Bu durumun doğal bir uzantısı olarak, pek çok gencin sadece üniversite mezunu olmak için tam olarak okumak istemedikleri ya da ilgi alanları olmayan bölümlere kayıt yaptırdıkları da bilinen bir gerçektir. Gençler için üniversiteyi kazanmak temel hedeflerden biri haline gelmiştir. Bu noktada en şaşırtıcı olan, üniversite çağında bu kadar çok sorunla karşılaşan gençlerimizin yaşamı nasıl algıladıkları ve yaşam doyumları ile ilgili neredeyse hiç çalışma yapılmamış olmasıdır.

İlk kez 1961 yılında Neugarten tarafından ortaya atılan yaşam doyum kavramı, bir insanın beklentileriyle (ne istediği), elinde olanların (neye sahip olduğu) karşılaştırılmasıyla elde edilen durum ya da sonuçtur (Özer ve Karabulut 2003). Öznel iyi oluş ve yaşam doyumunu çoğu kişi tarafından yaşamın temel hedefleri olarak belirtilmektedir. Öznel iyi oluş bireyin yaşamını ne şekilde değer-

lendirdiği ile yakından ilişkilidir. Mutluluğa ulaşabilmeye, bireyin hedefleriyle, bu hedeflere hangi ölçüde ulaşabildiği konusundaki fikirleri arasındaki uyum ya da uyumsuzluğun belirleyici rol oynadığı öne sürülmektedir (Rask ve ark. 2002).

Öznel iyi oluşun bilişsel ve duygusal olmak üzere iki ana bileşeni vardır: Bilişsel bileşen yaşam doyumunu algısını belirler, diğer bir deyişle yaşam doyumunu mutluluğun bilişsel yönünü oluşturur (Dorahy ve ark. 1998). Duygusal bileşen ise olumlu ve olumsuz duygulanımı içerir (Rask ve ark. 2002). Öznel iyi oluş, bireyin yaşamı 'olumlu' biçimde değerlendirmesini gerektirir. Bununla ilişkili olarak olumlu duygulanım, doyum, kendini adayabilme, bağlanma ve yaşam anlamını beraberinde getirir (Diener ve Seligman 2004).

Yapılan çalışmalarda öznel iyi oluşun günlük yaşamdaki engellenmeler, maddi durum, yaşam olayları, bireysel hedefler ve kişilik özellikleri gibi etkenlerle belirlendiği ortaya koyulmuştur. Bireysel ve kültürel değer sistemleri de öznel iyi oluşla yakından ilişkilidir (Rask ve ark. 2002).

Öznel iyi oluş, kendi başına önemli olmasının yanı sıra, doyumlu ilişkileri ve üreticiliği artırdığı, ruhsal ve fiziksel sağlık üzerinde olumlu etki yaptığı için hem bireysel, hem de toplumsal açıdan son derece dikkatle incelenmelidir. Diener'a göre toplumlarda eğitim, sağlık ve çevre alanındaki hizmetlerin temel amacı öznel iyi oluşu artırmak olmalı ve farklı sosyal politikaların öznel iyi oluş üzerindeki etkisi yakından izlenmelidir (Diener ve Seligman 2004).

Öznel iyi oluşla ilgili toplumsal göstergeler incelendiğinde, öznel iyi oluş arttıkça boşanma oranlarının düştüğü, güven duygusunun ve sivil toplum kuruluşlarına desteğin arttığı saptanmıştır. Farklı toplumlarda kişi başına düşen gelire öznel iyi oluş arasında 0.50-0.70 arasında değişen bir korelasyon olduğu saptanmıştır (Diener ve Biswas-Diener 2002).

Nitekim Avrupa Birliği ülkeleri bu doğrultuda Avro-barometre (Euro-barometer) programı ile öznel iyi oluş göstergelerini yakından izlemektedirler. Pew Foundation ve World Value Survey gibi kuruluşlar pek çok ülkede yaşam doyumunu ile ilgili verileri izlemekte ve sosyal politikaların oluşturulmasında bu verilerden faydalanılmaktadır (Diener

ve Seligman 2004). Elde edilen veriler incelendiğinde, bu verilerin genellikle refah düzeyi yüksek gelişmiş toplumları içerdiği dikkati çekmektedir. Afrika ülkeleri ve diğer gelişmekte olan ülkelerdeki yaşam doyumu ile ilgili yeterli veri yoktur.

Diğer taraftan, bir toplumdaki bireylerin öznel iyi oluş düzeyinin, temel olarak o toplumdaki refah düzeyi, sağlık hizmetleri ve eğitim olanakları ile ilişkili olduğu öne sürülmektedir (Wagner 2006). Eğitim olanakları ve hizmetleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda akademik yaşantıyla ilgili doyum arttıkça, yaşam doyumunun arttığı bildirilmektedir. Nitekim öğrencilerin yaşam doyumunu artırmak, eğitimin en önemli hedeflerinden biri olarak ele alınmaktadır (Chow 2005).

Rask ve ark.'nın ergenlerde öznel iyi oluş göstergeleri ile ilgili çalışmasında, okulu iyi bir iş ve güzel bir gelecek için gerekli, anlamlı ve yararlı görmenin yaşam doyumunu artırdığı saptanmıştır (Rask ve ark. 2002). Öğrencilerin yükseköğretime ne tür bir güdülenmeyle başladıkları ve güdülenmenin akademik başarı, okulu bırakma ve ruhsal durum üzerindeki etkisini inceleyen bazı çalışmalar vardır (Charlton ve ark. 2006, Jacobs ve Newstead 2000). Charlton ve ark.'nın (2006) çalışmasında iç güdülenmeyle (alana ilgi duyduğu için) okula başlayan öğrencilerin eğitimi yarıda bırakma oranları daha düşük olarak bulunmuştur. Diğer yandan, yanlış seçim yaptığını düşünen ve derslerin ilgisini çekmediğini belirten öğrenciler daha yüksek oranda okulu bırakma eğilimi göstermiştir. Aynı çalışmada dış güdülenmeyle (iş bulma, toplumda iyi bir yere gelme vb) okula başlayanların okulu bırakma eğilimi, alana ilgi duyan öğrencilere göre daha yüksektir (Charlton ve ark. 2006).

Ülkemizde yaşam doyumu ile ilgili çalışmalar oldukça kısıtlı olup, üniversiteye giriş ve üniversite eğitiminde mevcut olan Türkiye'ye özgü sorunların, üniversite öğrencilerinin yaşam doyumuna etkisini inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Oysa ülkemizde üniversite seçimi ve üniversiteye başlangıç sürecinin gençler için bir sorun kaynağı olduğu yadsınamaz.

Türkiye'de üniversite eğitimi bu bakışla ele alındığında, liseyi bitiren gençlerin eğitim açısından isteklerini gerçekleştirme konusunda ÖSS gibi çok

önemli bir engelle karşılaştıkları bilinmektedir. Bir şekilde bu engeli aşan, yani üniversiteye başlayan gençler için sorun çözülmüş sayılabilir mi?

Ceyhun ve Ceyhun (2003) tarafından yapılan, lise ve üniversite öğrencilerinde intihar olasılığının değerlendirildiği çalışmada, üniversite öğrencilerinin intihar olasılığı ölçeği umutsuzluk alt ölçeğinden aldıkları puan, psikiyatrik yatan hastaların puanlarından daha yüksek olarak bulunmuştur. Umutsuzluk alt ölçeği bireyin yaşama ilişkin genel tatminsizliğini ve gelecekte beklenmesinin olumsuz olduğunu göstermektedir. Yazarlar bu sonuçları dikkate alarak, bu duruma yol açan etkenlerin belirlenmesi için ileri çalışmaların yapılmasını önermişlerdir.

Bu çalışmanın amacı bir yükseköğretim programında okumakta olan öğrencilerde, üniversite yaşantısı ile ilgili hoşnutluk düzeyleri, kendilerine göre bu bölümde okuma sebepleri, okudukları bölümün ilgi alanlarına uygunluğu ve istedikleri bir bölüm olup olmamasının yaşam doyumu üzerindeki etkisini incelemek ve depresyon, umutsuzluk ve kaygı düzeylerinin yaşam doyumu ile ilişkisini belirlemektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Örneklem

Araştırmaya 2005-2006 öğretim yılında, Süleyman Demirel Üniversitesi'nin değişik bölümlerinde okumakta olan 224 kız, 149 erkek olmak üzere toplam 373 üniversite öğrencisi katılmıştır. Çalışmada üniversitenin değişik fakültelerinden farklı öğrenci profiline sahip olduğu düşünülen değişik bölümler belirlenmiş, örnekleme Tıp Fakültesi ve Dış Hekimliği Fakültesi gibi görece yüksek puanlı bölümler, Güzel Sanatlar Fakültesi gibi öğrencinin yetenek sınavıyla ve daha fazla isteyerek girmiş olduğu düşünülen bölümler ve Meslek Yüksek Okulu gibi daha gerilerde tercih edilen daha düşük puanlı bölümler dahil edilmiştir. Seçilen bölümlerde 1 ve 4. sınıflardaki bütün öğrencilere ulaşılması hedeflenmiş, ancak koşullar gereği derste bulunan öğrencilere anket uygulanabilmiştir. Meslek Yüksek Okulu Pazarlama Bölümü iki yıllık bir okul olduğundan, 1. öğretimde eğitim almakta olan 1 ve 2. sınıf öğrencilerinden ÖSS ile bölüme

girenler değerlendirmeye alınmış, meslek lisesi çıkışlı olup bölüme geçiş yapmış olanlar çalışma kapsamına alınmamıştır. 2005-2006 öğretim yılında 1 ve 4. sınıflarda kayıtlı öğrenci sayısı Tıp Fakültesinde 144, Diş Hekimliği Fakültesinde 57, Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde 54, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu yönetimi Bölümü'nde 166, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde 134 kişidir. Meslek Yüksek Okulu Pazarlama Bölümü 1. öğretim 1 ve 2. sınıfları ise 121 kişidir. Çalışmaya alınan denek sayıları (sırasıyla s, toplam hedef öğrenciye göre % ve toplam denek sayısına göre % olarak) Tıp Fakültesi (91, %63, %24.4), Diş Hekimliği Fakültesi (52, %91, %13.9), Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü (37, %68, %9.9), İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu yönetimi Bölümü (93, %56, %24.9), Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü (68, %51, %18.2), Meslek Yüksek Okulu Pazarlama Bölümü 1. öğretim (32, %26.4, %8.6)'dir. Değerlendirmelerin yapıldığı dönemde en az bir haftalık bir süre içinde öğrencilerin sınavlarının olmamasına dikkat edilmiştir.

Çalışma örneklemini 224 kız (% 60.1) ve 149 erkek (%39.9) (s=373) öğrenciden oluşmaktadır. Deneklerin yaş ortalaması (s=372) 20.89 ± 2.22 (17-32)'dir.

İşlem

Öğrencilerden veri toplanmadan önce çalışmanın amacı ve işlem hakkında bilgi verilmiş ve gönüllü olanlar çalışma kapsamına alınmıştır. Çalışmada öğrencilerden kimlik bilgileri istenmemiş, uygulanan ölçekler ve kişisel bilgi toplama formunda daha içten yanıt vermelerini sağlamak amacıyla, rumuz, gün ve ay olarak doğum tarihi ve en sevdikleri yemeğin adını yazmaları istenmiştir. Bu üçlü kişisel kodlama yöntemindeki amaç, çalışmanın ikinci aşaması olarak yapılması planlanan yıllık değerlendirmelerde öğrenciye ait eski ve yeni verilerin eşleştirilebilmesidir.

Bu açıklamalardan sonra öğrenciler dersliklerde toplu olarak anket formlarını aynı sırayla, 40-45 dakikalık bir süre içinde doldurmuşlardır.

Derste bulunan öğrencilerden hiçbiri değerlendirmeye katılmayı reddetmemiştir, ancak ölçek formları toplandığında bazı deneklerin bazı ölçek-

leri boş bırakmış oldukları gözlenmiştir. Çalışmada elde edilen veriler değerlendirilirken boş bırakılan ölçekler dikkate alınmamıştır, verilerle ilgili toplam denek sayılarındaki farklar cevapsız ölçeklerden kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmadaki bulgular öğrencilerin üniversite eğitimleri boyunca depresyon, umutsuzluk, kaygı ve yaşam doyumu düzeylerinin yıllık değerlendirmesi ve bu ölçütlerin eğitimle ilgili görüşleri, sosyoekonomik durum, barınma biçimleri, fiziksel aktiviteleri gibi değişkenlerle ilişkisinin incelenmesini amaçlayan daha geniş kapsamlı bir izlem çalışmasının parçası olup, ilk değerlendirmedeki sonuçlardan oluşmaktadır.

Kullanılan Araçlar

Kişisel Bilgi Toplama Formu: Deneklerin sosyodemografik özellikleri yazarlar tarafından hazırlanan yapılandırılmış bir formla değerlendirilmiştir. Bu formda rumuz, gün ve ay olarak doğum tarihi ve en sevilen yemek adına ek olarak, deneklerin yaşı, cinsiyeti, kendisine göre sosyoekonomik durumu (1:kötü, 2:orta, 3: iyi), üniversite öncesi en uzun yaşadığı yerleşim birimi (kasaba-köy, ilçe, şehir, büyükşehir), öğrencinin nerede bulunduğu (yurt, evde arkadaşlarla, evde yalnız, aileyle, diğer), ailede kişi başına düşen aylık gelir (net gelir/hane-kişi), anne ve babanın eğitim durumu sorgulanmıştır.

Üniversite Yaşantısını Değerlendirme Formu: Bu bölümde öğrencinin üniversite ile ilgili beklentilerinin ne ölçüde karşılandığı, okuduğu bölümün kendisine uygunluğu, ruhsal ve bedensel sağlığını nasıl değerlendirdiği yapılandırılmış bir formla sorgulanmıştır.

Öğrencilerden üniversite ile ilgili beklentilerinin eğitim açısından ne ölçüde karşılandığı (eğitim doyumu), çevre ve sosyal olanaklar, arkadaş ilişkileri, üniversite dışındaki kişilerle (esnaf, ev sahibi, şehir halkı vb) ilişkileri, öğretim üyeleriyle ilişkilerinden ne ölçüde hoşnut olduklarına 1'den 10'a artan biçimde puan vermeleri istenmiştir.

Yine öğrencilerden kendilerine göre son bir aydaki ruhsal ve bedensel sağlık durumlarına 1'den 10'a artan biçimde puan vermeleri istenmiştir (kendisine göre bedensel sağlık ve ruhsal sağlık).

Buna ek olarak öğrencilere okudukları okul ve bölümün büyük ölçüde istedikleri yer olup olmadığı (bölüm isteği :hayır:1, kararsız:2, evet:3); kendilerine göre bu bölümde hangi sebeple okuyor oldukları (ailenin ve çevrenin isteği, maddi açıdan cazip olması veya iş bulma olanaklarının çok olması, bu mesleği çok istiyor olmak, açıkta kalmamak, diğer sebepler- belirtiniz); okudukları bölümün kendi ilgi alanlarına uygun olup olmadığı (bölüm uygunluğu: hiç uygun değil:1, uygun değil:2, ne uygun ne değil:3, uygun:4, çok uygun:5); ve okulu bitirdikten sonra iş bulma ve çalışma koşulları ile ilgili beklentileri (çok kötü:1, kötü:2, orta:3, iyi:4, çok iyi:5) yapılandırılmış seçeneklerle sorgulanmıştır.

Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ): Beck Umutsuzluk Ölçeği bireyin geleceğe yönelik olumsuz beklentilerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş olup, 0-1 arası puanlanan ve 20 maddeden oluşan bir ölçektir. Alınan puan yükseldikçe, bireydeki umutsuzluğun yüksek olduğunu gösterir (Beck ve ark. 1974). Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması Seber (1991) ve Durak (1994) tarafından yapılmıştır.

Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ): Araştırmaya katılan deneklerin depresif belirtilerini ölçmek amacıyla BDÖ kullanılmıştır. BDÖ ilk olarak Beck ve ark. (1961) tarafından geliştirilmiş, 1978 uyarlaması (Beck ve ark. 1979) ile kendini değerlendirme ve kolay puanlandırmaya uygun duruma getirilmiştir.

BDÖ, 0'dan 3'e kadar derecelendirilen 21 maddeli bir ölçek olup, derecelendirmelerin toplanmasıyla 0-63 arasında değişen bir toplam puan elde edilmektedir. Ölçeğin Türkiye için uyarlama çalışması Tegin (1980) ve Hisli (1988, 1989) tarafından yapılmıştır.

Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ): Yaşam doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilen bu ölçek 'hiç katılmıyorum'dan, 'tamamen katılıyorum'a kadar değişen cevaplar içeren, 5 maddeli bir ölçektir (Diener ve ark. 1985). Her bir maddeden alınan puanlar 1 ile 7, toplam puan ise 1-35 arasında değişebilmektedir. Ölçekten alınan puan yükseldikçe yaşam doyumunun yükseldiğine işaret eder. Ölçeğin Türkçe geçerlik, güvenilirlik çalışması Köker (1991) ve Yetim (1993) tarafından yapılmıştır. Yetim'in çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.86 olarak bildirilmiştir (Yetim 1993).

Spielberger Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği: Spielberger ve ark. (1970) tarafından geliştirilen bu kendini değerlendirme ölçeği her biri 20 maddelik olan Durumluk Kaygı Ölçeği (SDKÖ) ve Sürekli Kaygı ölçeği (SSKÖ) olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçeğin içerdiği ters maddelerde puanlar tersine çevrilmek kaydıyla, bütün maddeler 1-4 arası puanlanmakta, artan puan yüksek kaygı düzeyini göstermektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlik güvenilirlik çalışması Öner ve Le Compte (1985) tarafından yapılmıştır.

İstatistiksel İşlemler:

İstatistiksel işlemler "Statistical Package for Social Sciences" (SPSS 11.0) ile gerçekleştirilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı tekniği ve Spearman Brown sıra farkları korelasyon katsayısı tekniği kullanılmıştır. Ölçek puanları ve diğer sayısal değişkenlerin, cinsiyete göre farklarını değerlendirmek için bağımsız gruplarda t testi, üniversite öncesi yaşanan yer ve kendilerine göre bölümde okuma sebeplerine göre farklarını değerlendirmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA testinde gruplar arasındaki farklar Scheffe testi ile incelenmiştir.

Deneklerin ekonomik durumlarına göre ölçek puanları ve diğer sayısal değişkenlerden aldıkları puanların karşılaştırılması Kruskal-Wallis testi ile değerlendirilmiş, gruplar arası karşılaştırmalar 30'dan az denek içeren ikili gruplarda Mann Whitney U testi ile, diğer durumlarda ise bağımsız gruplarda t testi ile yapılmıştır. Tercih sırası ile farklı değişkenler arasındaki ilişkiler incelenirken Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'ndeki öğrencilerde bu değişken söz konusu olmadığından, bu bölümdeki denekler kapsam dışı bırakılmıştır.

Yaşam doyumunu yordamaya yönelik etkenler aşamalı doğrusal çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir. Yaşam doyumunun yordayıcılarını saptamak amacıyla, YDÖ puanı bağımlı değişken; yaş, net gelir, kendisine göre ekonomik durumu, eğitim doyumunu, üniversite yaşantısı ile ilgili diğer hoşnutluk puanları, bölüm isteği, bölüm uygunluğu, iş beklentisi, tercih sırası, BDÖ, BUÖ, SDKÖ, SSKÖ puanları ve bölümde okuma sebebi (1: iş bulma

kolaylığı ve maddi olanaklar, 0: diğerleri) bağımsız değişken olarak aşamalı (stepwise) çoklu regresyon analizi kapsamına alınmıştır.

Bölümde okuma sebebi sınıflamalı bir değişken olduğu için, regresyon analizi kapsamına alınırken, grup sayısının bir eksiği kadar yapay (dummy) değişken üretilmiştir. Yapay değişkenlerden birinin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olması, ilgili bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk 2005).

BULGULAR

Deneklerin sosyodemografik özelliklerine göre dağılımı, kullanılan değerlendirme araçlarından aldıkları puanlar ve gruplar arasındaki istatistiksel farklar Tablo1'de gösterilmiştir. Deneklerin kendilerine göre ruhsal sağlık puanları (ortalama±ss) kızlar için 4.71 ± 2.76 , erkekler için 5.56 ± 2.74 , tüm denekler için 5.05 ± 2.78 ; kendilerine göre beden sağlığı puanları (ortalama±ss) kız ve erkek öğrenciler için sırasıyla 6.06 ± 2.55 ve 6.44 ± 2.33 , tüm denekler için 6.21 ± 2.46 'dır.

Kız öğrencilerin BDÖ ve sürekli kaygı puanları erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksek, kendilerine göre ruhsal sağlık puanları erkeklere göre anlamlı olarak daha düşüktür.

Deneklerin üniversite yaşantısını değerlendirme formundan aldıkları puanlar (ortalama±ss) eğitim doyumunu için 5.42 ± 1.98 ; çevre ve sosyal olanaklar için 4.22 ± 2.35 ; arkadaş ilişkileri için $6.24 \pm (2.45)$; çevre halkı ile ilişkiler açısından 4.58 ± 2.88 ve öğretim üyeleriyle ilişkiler açısından 5.43 ± 2.57 olarak saptanmıştır.

Ölçek puanları ile ilgili tüm değişkenler, öğrencilerin üniversite yaşantısından hoşnutluk düzeyleri, yaş, kaçınıcı tercihlerinde okumakta oldukları, net gelirleri, bölüm isteği, bölüm uygunluğu ve iş beklentileri arasındaki ilişkiler Tablo 2'de gösterilmiştir. Yaşam doyumunu ile yaş ve tercih sırasındaki tüm değişkenler arasında anlamlı korelasyon saptanmıştır.

Öğrenciler kendilerine göre bölümde okuma sebepleri açısından incelendiğinde 'diğer sebepler' seçeneğini işaretleyen üç denegin, ailelerinin olduğu şehirde eğitim almak için bu bölümü seçtik-

lerini belirttikleri görülmüştür. Yapılan istatistiksel analizlerde, analizin güvenilirliğini artırmak ve parametrik karşılaştırma yapabilmek amacıyla bu üç denek, 'aile ve çevrenin isteği' seçeneğine dahil edilmiştir.

'Açıkta kalmamak için' okuduğunu düşünen öğrencilerin yaşam doyumunu, eğitim doyumunu, öğretim üyeleriyle ilişkilerinden hoşnutluk puanları, bölüm isteği, bölüm uygunluğu puanları ve net gelir/ hane-kışı değerleri 'bu mesleği çok istiyor olduğu için' okuduğunu düşünen öğrencilere göre anlamlı olarak daha düşük, BDÖ, BUÖ, SSKÖ puanları ise daha yüksektir ve ÖSS'de daha geride yer alan tercihlerinde okumaktadırlar (Tablo 3).

Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları:

Bağımsız değişkenler içinde katkı sırasına göre BUÖ puanı, eğitim doyumunu, SSKÖ, bölüm isteği, kendisine göre ekonomik durum, kendisine göre ruh sağlığı, iş beklentisi ve bölümde okuma sebebinin yaşam doyumununun anlamlı yordayıcıları olduğu saptanmıştır. Bu sekiz değişken birlikte ele alındığında toplam varyansın % 50.9'unu açıklamaktadır (Tablo 4).

Yaşam doyumunu yordamada en yüksek mutlak beta değerini (-0,313) taşıyan değişken BUÖ puanıdır. Bu durum göz önüne alınarak, öğrencilerin kendilerine göre bölümde okuma sebeplerine göre yaşam doyumunu puanları arasındaki farklar, BUÖ puanı kontrol edilerek, tek faktörlü kovaryans analizi ile (ANCOVA) yeniden incelenmiştir. Öncelikle ANCOVA'nın grupları içi regresyon eğimlerinin eşit olması varsayımı sınanmış ve bölümde okuma sebebine göre dört ayrı grupta yer alan öğrencilerin, BUÖ puanına dayalı olarak yaşam doyumunun yordanmasına ilişkin hesaplanan regresyon doğrularının eşit eğime sahip olduğu görülmüştür ($F(3-356) = 1.69, p > 0.05$). Bir sonraki adımda, bölümde okuma sebebine göre dört ayrı grupta yer alan öğrencilerin, BUÖ puanlarına göre düzeltilmiş yaşam doyumunu puanları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda bölümde açıkta kalmamak için okuduğunu düşünen öğrencilerin yaşam doyumunu puanlarının, bu mesleği istediği için okuduğunu düşünen öğrencilere göre anlamlı olarak düşük olduğu görülmüştür (BUÖ'ye göre düzeltilmiş YDÖ ortalamaları sırasıyla 20.3 ve 22.9; $p = 0.002$).

Tablo 1. Deneklerin sosyodemografik özellikleri, bu özelliklere göre kullanılan araçlardan aldıkları puanlar, kaçınıcı tercihlerinde okumakta oldukları, net gelirleri ve bu ölçütlere göre alt gruplar arası istatistiksel incelemeler

Özellik	S	%	BDÖ (O±ss)	BUÖ (O±ss)	YDÖ (O±ss)	SDKÖ (O±ss)	SSKÖ (O±ss)	Kaçınıcı tercih (O±ss)	Net gelir YTL/kişi (O±ss)
Cinsiyet (s= 372)									
Kız	224	60.1	14.9±8.3	5.4±4.3	21.7±6.3	43.1±11.2	47.0±9.7	11.1±7.0	313.4±269.0
Erkek	149	39.9	12.5±8.3	5.2±4.7	21.6±6.5	41.1±11.0	42.6±8.6	9.8±6.2	330.9±302.5
p ^t			0.006**	0.0682	0.873	0.091	0.000**	0.070	0.579
Üniversite öncesi yaşanan yer (s=371)									
A. Köy-kasaba	45	12.1	14.5±7.9	6.6±4.8	20.2±7.3	43.2±11.0	45.9±8.2	10.6±7.8	184.9±151.7
B. İlçe	109	29.4	14.4±8.9	5.4±4.5	21.0±7.0	42.8±11.9	46.2±10.1	10.7±6.5	286.1±196.8
C. Şehir	120	32.3	14.0±8.7	5.3±4.5	22.2±6.1	42.4±10.6	45.7±9.2	10.7±6.9	342.2±311.9
D. Büyükşehir	97	26.1	13.0±7.5	4.7±3.9	22.4±5.4	41.2±11.1	43.5±9.6	10.1±6.4	402.3±345.9
Pa			0.618	0.106	0.131	0.688	0.198	0.929	0.000**
Gruplar arası farklar (Scheffe testi)									A #C,D B#D
Kendisine göre ekonomik durumu (s= 370)									
1. Kötü	25	6.8	18.1±8.7	7.0±4.7	18.7±7.0	45.4±11.7	49.7±9.2	11.5±5.0	172.8±141.3
2. Orta	216	58.5	14.6±8.3	5.6±4.5	20.7±6.2	42.8±11.1	45.7±9.2	10.8±7.1	233.6±138.6
3. İyi	128	34.7	12.0±8.0	4.6±4.1	24.0±6.0	40.1±11.1	43.8±9.8	9.7±6.3	504.7±387.5
pk			0.000**	0.007**	0.000**	0.037*	0.007**	0.317	0.000**
Gruplar arası karşılaştırma									1#3m 2#3t 1#2m
Toplam (n= 373)	373	100	13.9±8.4	5.3±4.4	21.7±6.4	42.2±11.2	45.3±9.5	10.5±6.7	322.2±284.2

**p<0.01, *p<0.05, BDÖ: Beck Umutsuzluk Ölçeği, BUÖ: Beck Depresyon Ölçeği, YDÖ: Yaşam Doyumu Ölçeği, SDKÖ: Spielberger Durumluk Kaygı Ölçeği, SSKÖ: Spielberger Sürekli Kaygı Ölçeği
a. Tek yönlü varyans analizi, ^t Bağımsız gruplarda t testi, ^k Kruskal Wallis, ^m Mann-Whitney U testi, O: Ortalama ss: standart sapma

Tablo 2. Değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi

	YDÖ	BDÖ	BUÖ	SDKÖ	SSKÖ	Bölüm isteği ^s	Bölüm uygunluğu ^s	İş beklentisi ^s	Eğitim	Öğretim üyeleriyle ilişkiler
BDÖ	1									
BUÖ	.607**	1								
SDKÖ	.521**	.526**	1							
SSKÖ	.663	.623**	.623**	1						
Yaş	.044	.122*	.044	.010	.079	.071	.135*	.022	.086	.082
Kaçıncı tercih	-.087	.062	.029	.049	.045	-.323**	-.178**	-.098	-.135*	-.128*
Kendisine göre ekonomik durumu ^s	.266**	-.198**	-.146**	-.122*	-.148**	.100	.086	.154**	.225**	.178**
Net gelir/ hane-kışı	.195**	-.147**	-.115*	-.106	-.117*	.216**	.095	.193**	.203**	.120*
Bölüm isteği ^s	.298**	-.206**	-.166**	-.103*	-.150**	1	.502**	.245**	.286**	.126*
Bölüm uygunluğu ^s	.380**	-.209**	-.272**	-.139**	-.173**	.502**	1	.316**	.357**	.245**
İş beklentisi ^s	.330**	-.165**	-.302**	-.107*	-.147**	.245**	.316**	1	.220**	.184**
Eğitim doyumu	.314**	-.049	-.113*	.024	-.035	.286**	.357**	.220**	1	.443**
Arkadaş ilişkileri	.243**	-.136**	-.142**	-.074	-.152**	.126*	.054	.091	.184**	.151**
Çevre ve sosyal olanaklar	.169**	-.071	-.074	-.074	-.013	-.003	.061	-.006	.321**	.284**
Çevre halkı ile ilişkiler	.167**	-.068	-.121*	-.036	-.021	.060	.043	.052	.172**	.283**
Öğretim üyeleriyle ilişkiler	.258**	-.139**	-.119*	-.096	-.101	.126*	.245**	.198**	.443**	1
Beden sağlığı	.297**	-.393**	-.267**	-.321**	-.353	.095	.190**	.155**	.223**	.20**
Ruh sağlığı	.471**	-.600**	-.436**	-.520**	-.541	.124*	.141**	.162**	.147**	.186**

* p<0.05, ** p<0.01 ; ilişkiler (s işaretli olanlar dışında) Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı tekniğiyle değerlendirilmiştir.

s : Spearman Brown sıra farkları korelasyon katsayısı; YDÖ: Yaşam doyumu ölçeği, BDÖ: Beck Depresyon Ölçeği, BUÖ: Beck Umutsuzluk Ölçeği, SDKÖ: Spielberger Durumluk Kaygı Ölçeği,

SSKÖ: Spielberger Sürekli Kaygı Ölçeği

Tablo 3. Öğrencilerin kendilerine göre bölümde olma sebeplerine göre değişkenlerden aldıkları puanların karşılaştırılması

ÖLÇÜT	Kendisine göre bölümde olma sebebi s= 372				ANOVA		
	GRUP A Aile ve çevrenin isteği	GRUP B İş bulma kolaylığı ve maddi olanaklar	GRUP C İstedığı mesleği yapabilmek	GRUP D Açıkta kalmamak	F	p	Gruplar arası farklar (Scheffe testi)
S (%)	51 (13.8)	76 (20.6)	136 (36.8)	106 (28.8)			
Kaçıncı tercih (O,SS)	10.0 (6.5)	10.0 (6.4)	8.6 (6.6)	12.8 (6.4)	7.216	0.000**	D# B, D# C
Net gelir (YTL/hane-kışı)	300.0 (231.4)	383.1 (364.4)	351.2 (307.4)	253.9 (187.7)	3.486	0.016*	B# D
Bölüm isteği	1.7 (0.8)	1.9 (0.8)	2.5 (0.8)	1.2 (0.5)	69.298	0.000**	D# A, B, C
Bölüm uygunluğu	3.7 (0.8)	3.7 (0.6)	4.2 (0.7)	3.2 (0.9)	34.198	0.000**	A# C, D B# C, D C# D
YDÖ	21.4 (6.0)	21.6 (6.3)	23.7 (6.0)	19.4 (6.4)	9.603	0.000**	C# D
BDÖ	16.2 (9.5)	13.6 (7.6)	12.0 (8.4)	15.7 (7.9)	5.501	0.000**	A# C C# D
BUÖ	6.1 (5.2)	5.0 (3.8)	4.3 (3.8)	6.5 (4.9)	5.830	0.000**	C# D
SDKÖ	45.1 (12.2)	43.3 (11.2)	40.2 (11.0)	42.9 (10.6)	2.998	0.031*	-
SSKÖ	47.1 (8.9)	46.0 (9.5)	43.2 (10.1)	46.3 (8.5)	4.117	0.016*	A# C
Eğitim doyumu	5.5 (1.8)	5.5 (2.0)	5.8 (2.0)	4.8 (1.9)	5.070	0.002**	C# D
Öğretim üyeleriyle ilişkiler	5.5 (2.1)	5.2 (2.5)	6.0 (2.7)	4.8 (2.6)	4.526	0.004**	C# D

*p<0.05, **p<0.01

O: Ortalama SS: Standart sapma YDÖ: Yaşam doyum ölçeği BDÖ: Beck Depresyon Ölçeği BUÖ: Beck Umutsuzluk Ölçeği SDKÖ: Spielberger Durumluk Kaygı Ölçeği SSKÖ: Spielberger Sürekli Kaygı Ölçeği

Tablo 4. Aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre yaşam doyumunu yordayan değişkenler

Yordayıcı değişken	Beta	Ysh	t	p	Kısmi korelasyon
1.BUÖ	-0.313	0.073	-6.052	0.000***	-0.250
2.Eğitim doyumu	0.169	0.147	3.727	0.000***	0.154
3.SSKÖ	-0.172	0.036	-3.228	0.001**	-0.133
4.Bölüm isteği	0.148	0.308	3.351	0.001**	0.139
5.Kendisine göre ekonomik durumu	0.104	0.467	2.406	0.017*	0.100
6.Ruh sağlığı	0.146	0.113	2.869	0.004**	0.119
7.İş beklentisi	0.111	0.349	2.480	0.014*	0.103
8.Bölümde okuma sebebi [†]	-0.086	1.544	-2.010	0.045*	-0.083

Model (R= 0, 714, R2= 0.509, F (8, 287)= 37, 212, p=0.000***)

*: p<0.05; **: p<0.01; ***: p<0.001; †: Yapay kodlama (1: İş bulma kolaylığı ve maddi olanaklar, 0: Diğer sebepler); Kısaltmalar: Ysh: Yordama standart hatası, BUÖ: Beck umutsuzluk ölçeği, SSKÖ: Spielberger Sürekli Kaygı Ölçeği

TARTIŞMA

Ülkemizde üniversite sınavı ve üniversiteye giriş sürecinin gençlerin yaşamında oldukça önemli bir yer kapladığı yadsınamaz. Üniversite eğitime başlayabilmek genç ve gencin ailesi tarafından neredeyse 'hayatını kurtarmak'la eş algılanabilmektedir. Bu sorun sadece üniversite eğitimi ile değil, genel olarak eğitim sistemindeki sorunlarla da ilgilidir.

YÖK'ün 'Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu' adlı 2005 raporunda da bu duruma değinilmekte ve "Türk yükseköğretim sistemi üzerinde oluşan demografik baskının temel nedeni, lise mezunlarının herhangi bir yükseköğretim kurumuna giremedikleri takdirde geçimlerini sağlayabilecek bilgi ve beceriden büyük ölçüde yoksun olmalarıdır. Ülkemizdeki işgücü piyasasında, işe yeni girenler için düzenlenen iş eğitimi programları yaygın olmadığı gibi, genel lise mezunlarımızın eğitimleri itibarıyla bu tür programlara hazır olup olmadıkları da tartışma konusudur" ifadesine yer verilmektedir (YÖK 2005).

İşte belki de bu sebeple gençler yükseköğretime başlarken ilgi alanlarına göre değil, yaşamlarını güvenceye almaya yönelik seçim yapabilmekte-dirler. Bazen bu durum sadece üniversite mezunu olabilmek, diğer bir deyişle 'açıkta kalmamak' için gencin belki de hiç ilgi duymadığı bir bölümde okumasına yol açmaktadır. Bu çalışmanın amacı gerçekte üniversite sınavının kazanılmasıyla bitmeyen, aslında sadece başlayan üniversite sürecinde gencin okuduğu bölüm ve üniversiteyi algılayış biçiminin yaşam doyumunu ne şekilde etkilediğini araştırmaktır.

Öznel iyi oluş kavramının bilişsel boyutunu oluşturan yaşam doyumunu Amerika ve Avrupa Birliği ülkelerinde yakından izlenmekte ve ulusal sosyal politikaların bireyler üzerindeki etkisini değerlendirirken bu verilerden faydalanılmaktadır. Öznel iyi oluş düzeyi ve yaşam doyumunu ile kişi başına düşen ulusal gelir (Diener ve Biswas- Diener 2002), yaşam süresi, öznel sağlık algısı, üreticilik, iş doyumunu (Diener ve Seligman 2004), insan hakları (Diener ve ark. 1995), bireylerdeki güven duygusu arasında pozitif bir korelasyon olduğu belirtilmektedir. Diğer taraftan yaşam doyumunu ile enflasyon, boşanma oranları, ruhsal hastalıklar, işsizlik oranı

arasında negatif bir korelasyon saptanmıştır (Diener ve Seligman 2004).

Ülkemizde üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu inceleyen çalışmalar oldukça sınırlı olup, eğitimle ilgili etkenlerin yaşam doyumunu ile ilişkisini ayrıntılı olarak inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Değişik ülkelerde üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu inceleyen çalışmalarda yaş, stres, bedensel sağlık durumu, ana-baba tutumları, kişilik özellikleri, eğitimle ilgili değişkenler gibi etkenlerin yaşam doyumunu üzerinde rol oynadığı bildirilmektedir (Chow 2005, Yetim 2003). Ancak yaşam doyumunu kültürel özellikler ve değer sistemlerinden önemli oranda etkilendiği için (Dorahy ve ark. 2000, Rask ve ark. 2002), diğer ülkelerde yapılan çalışmalardaki sonuçları, bu çalışmanın verileriyle karşılaştırırken oluşabilecek yanılma payını akılda tutmak gereklidir. Bu çalışmalardan genel olarak çıkarılabilen ortak sonuç ekonomik açıdan gelişmiş Kuzey-Batı Avrupa, Anglo-Amerika ülkeleri ve Avustralya 'da yaşayanlarda yaşam doyumunun, Orta-Doğu Avrupa, Asya ve Afrika ülkelerine göre daha yüksek olduğudur (Dorahy ve ark 2000, Oishi ve Diener 2003, Wardle ve ark. 2004).

Dorahy ve ark.'nın (2000) farklı kültürlerdeki üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu inceledikleri çalışmanın sonuçları incelendiğinde, bizim çalışmamızda ortalama 21.7 olarak hesaplanan yaşam doyumunu puanı, Avustralya ortalama puanına göre (23.83), Nijerya ve Gana ortalamalarına daha yakın görünmektedir (sırasıyla 21.48 ve 21.14); ancak örneklem ve çalışma yöntemindeki farklılıklar nedeniyle bu karşılaştırmanın tamamen güvenilir olmayacağı belirtilmelidir.

Ülkemizde yapılan, Cenkseven'in (2004) 500 üniversite öğrencisini içeren çalışmasında öznel iyi olmayı yordayan etkenler arasında akademik başarıdan algılanan hoşnutluk ve sosyoekonomik durum yer almaktadır. Avşaroğlu ve ark.'nın (2005) 173 teknik öğretmeni içeren çalışmasında YDÖ puanı kadınlarda ortalama 21.64 (s=17), erkeklerde ise 22.62 (s=156) olarak bildirilmiştir.

Yetim'in (2003) üniversite öğrencileri ve öğretim üyelerinde bireycilik-toplulukçuluk özelliklerinin yaşam doyumuna etkisini araştırdığı kapsamlı

araştırmada kız ve erkek öğrencilerin Yaşam Doyumu Ölçeği madde ortalamaları sırasıyla 3.81 ve 4.61 olarak bulunmuştur. Bizim çalışmamızda maddelerin toplamı olarak hesaplanan yaşam doyumu puanları, 1-7 arası ortalama değerlendirme ölçeğine dönüştürüldüğünde, bu değerler kız ve erkek öğrenciler için sırasıyla 4.34 ve 4.32'dir.

Bizim çalışmamızda depresyon puanı ortalama 13.9 ± 8.4 olarak saptanmış olup, kızlarda erkeklere göre daha yüksektir. Kabakçı'nın (2001) Ankara, Hacettepe ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi öğrencilerinden oluşan 373 kız, 272 erkek öğrenciyi içeren çalışmasında BDÖ puanı 11.49 ± 7.50 olarak bulunmuştur. BDÖ puanındaki bu fark, Kabakçı'nın çalışmasında ÖSS 'de görece daha yüksek puanla girilen üniversitelerdeki öğrencilerin incelenmiş olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bizim çalışmamızda yer alan deneklerin ortalama 10.5 ± 6.7 'nci tercihlerine girmiş oldukları saptanmış olup, istediği mesleği yapabilmek için okuduğunu düşünen öğrencilerin ortalama 8.6'nci tercihlerine girmiş oldukları görülmektedir. Bu durum çalışmanın yapılmış olduğu Süleyman Demirel Üniversitesi'nin istenen bölümden bağımsız olarak, köklü üniversitelerden daha geride tercih edilmiş olmasına bağlı olabilir. Nitekim öğrencilerin üniversite sınavında tercih yaparken, bölüm seçimine ek olarak, farklı üniversitelerin gerektirdiği farklı puanları da dikkate aldıkları bilinmektedir.

Diğer yandan, bizim çalışmamızda örneklemin çoğunu (%60.1) kız öğrencilerin oluşturması da, BDÖ puanının görece yüksek olmasına yol açmış olabilir.

Bu çalışmada yaşam doyumu ve depresyon puanları arasındaki korelasyon katsayısı -0.506 olarak saptanmıştır. Değişik kültürlerde yapılan çalışmalarda depresyon ile yaşam doyumu arasındaki ilişki katsayılarına ilişkin -0.34 ile -0.71 arasında değişen değerler bildirilmiş olup (Dorahy ve ark. 2000), bizim çalışmamızdaki korelasyon katsayısının bu verilerle uyumlu olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada kız ve erkek öğrencilerin yaşam doyumu puanları açısından anlamlı fark saptanmamıştır. Nitekim Chow'un (2005) üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu incelediği araştırmada da cinsiyetin yaşam doyumu üzerinde anlamlı etkiye

sahip olmadığı bildirilmektedir. Chow'un çalışmasında sosyoekonomik düzey, not ortalaması ve akademik yaşantıyla ilgili tatmin arttıkça, yaşam doyumunun arttığı bildirilmektedir (Chow 2005). Bizim çalışmamızda öğrencilerin kendilerine göre ekonomik durumları yükseldikçe, yaşam doyumları artmakta, umutsuzluk, depresyon, durumluk ve sürekli kaygı puanları düşmektedir. Bu ölçütlerle net gelir arasında da aynı doğrultuda ilişkiler saptanmıştır. Net gelire bölüm isteği arasındaki korelasyon katsayısı 0.216 olup, zayıf olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlıdır. Diğer bir deyişle, net geliri daha yüksek denekler daha yüksek düzeyde istedikleri bölümlerde okuma eğilimi göstermektedirler.

Bu çalışmanın temel varsayımı tam olarak istemedikleri, ilgi alanlarına uymayan bir bölüme, açıkta kalmamak için giren öğrencilerin yaşam doyumlarının daha düşük, umutsuzluklarının ise daha yüksek olacağıdır. Çalışmada elde edilen bulgular bu varsayımı desteklemektedir. Yaşam doyumu ile eğitim doyumu, öğretim üyeleriyle ilişkilerden hoşnutluk puanları, bölüm isteği (1: bu bölümü istemediğini düşünme-3: bu bölüme isteyerek girdiğini düşünme) ve bölüm uygunluğu (1: hiç uygun değil- 5: çok uygun) puanları arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu saptanmıştır. BUÖ puanları ile aynı değişkenler arasında anlamlı negatif bir ilişki saptanmıştır.

Bizim çalışmamızda açıkta kalmamak için bölümde okuduğunu düşünen öğrencilerin, istediği mesleği yapabilmek için okuduğunu düşünen öğrencilere göre, yaşam doyumu, eğitim doyumu, öğretim üyeleriyle ilişkilerinden hoşnutlukları, bölüm uygunluk ve bölüm istek puanları daha düşük; umutsuzluk, depresyon ve sürekli kaygı düzeyleri daha yüksektir.

Çalışmanın dikkate değer bulgularından biri de açıkta kalmamak için bölümde okuduğunu düşünen öğrencilerin net gelirlerinin daha düşük olmasıdır. Bu bulgu, ekonomik olarak kendisini güvende hissetmeyen gençlerin, üniversite mezunu olarak bu güvenceyi sağlama isteği içinde herhangi bir bölüme girme çabası olarak yorumlanabilir.

Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre umutsuzluk düzeyi, eğitim doyumu, sürekli kaygı düzeyi ve bölüm isteği yaşam doyumunun en önemli dört

yordayıcısı olarak belirlenmiştir. Umutsuzluk puanı ve sürekli kaygı düzeyi azaldıkça, eğitim doyumu ve bölüm isteği arttıkça yaşam doyumu artmaktadır. Diğer yordayıcılar arasında yer alan etkenlerden, öğrencinin kendisine göre ekonomik durumu iyileştikçe, kendisine göre ruh sağlığı ve iş beklentisi arttıkça yaşam doyumu artmaktadır. BDÖ puanı yaşam doyumu ile anlamlı negatif korelasyon göstermekle birlikte, yaşam doyumunun anlamlı yordayıcıları arasında yer almamaktadır.

Buna ek olarak yaşam doyumu puanları, umutsuzluk puanı kontrol edilerek kovaryans analizi ile incelendiğinde de, açıkta kalmamak için okuduğunu düşünen öğrencilerin yaşam doyumu puanları, bu mesleği çok istiyor olduğu için okuyanlara göre anlamlı olarak düşüktür. Bu bulgu eğitimle ilgili etkenlerin umutsuzluktan bağımsız olarak, kendi başına yaşam doyumunu düşürdüğü biçiminde yorumlanabilir.

Çoklu doğrusal regresyon analizinde yordayıcı olarak saptanan sekiz değişken, yaşam doyumu ile ilgili varyansın % 50.9'unu açıklamakta olup, model istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlıdır. Yaşam doyumunun sosyal, ekonomik, kültürel ve bireysel pek çok faktörü içinde barındıran bir ölçüt olduğu göz önüne alındığında, bu düzeyde bir varyans oranını saptamış olmak, öğrencilerin yaşamındaki önemli etkenlerin sorgulanmış olduğu biçiminde yorumlanabilir. Chow'un çalışmasında, regresyon analizinde yaşam doyumu üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu saptanan sosyo-ekonomik düzey, not ortalaması, eğitim yaşantısıyla ilgili hoşnutluk, benlik değeri, kişiler arası ilişkiler ve yaşam koşulları değişkenlerinin açıkladığı varyans oranı %37.3 olarak bildirilmiştir (Chow 2005).

Bu noktada çalışmamızın bazı kısıtlılıkları ve zayıf noktaları olduğunu da belirtmemiz gereklidir. Öncelikle hedef örneklem olarak saptanan fakülte ve bölüm öğrencilerinin olanaklar elverdiğince değişik grupları içermesi için çaba gösterilmiştir, ancak hedef örneklem gruplarındaki bütün öğrencilere ulaşmak mümkün olamamıştır. Derslere devam etmeyen öğrencilerin yaşam doyumu ve diğer ölçüt özellikleri derslere devam edenlere göre daha farklı olabilir. Elde edilen veriler değerlendirilirken tıp, diş hekimliği ve kamu yönetimi bölümlerinin ve kız öğrencilerin ağırlıkta olduğu

bir örneklem üzerinde çalışılmış olduğu akılda tutulmalıdır. Bu çalışmada mümkün olduğunda farklı öğrenci profili içeren bir örneklem oluşturmaya çalışılmıştır, ancak anketlerin doldurulmasının oldukça uzun sürmesi önemli bir kısıtlayıcı etken olmuş, her bölümden eşit ağırlıkta denek sayısına ulaşmak mümkün olamamıştır.

Bir diğer zayıf nokta öğrencilerin akademik başarı durumlarının değerlendirilmemiş olmasıdır. Bunun sebebi öğrencilerin içten yanıt vermelerini sağlamak amacıyla ölçeklerin isimsiz olarak verilmesi ve başarı durumları ile ilgili soruların öğrencinin içtenliğini ve cevap verme oranını azaltabileceği endişesidir. Boş bırakılan ölçek sayısının çok düşük olması (373 kişide en fazla 4 cevapsız değişken) araştırmacıların denekler üzerinde bu güveni sağladığı biçiminde yorumlanabilir. Diğer taraftan üçlü kodlama sistemi ile öğrencilerin kendi verilerini belirlemesi ve 1. sınıf öğrencilerinin eğitim süreleri boyunca yıllık izleminin yapılması planlanmaktadır. 1 ve 4. sınıf öğrencilerinin seçilmiş olmasındaki amaç, 1. sınıf öğrencilerinin eğitim süreleri boyunca, 4. sınıf öğrencilerinin de mezuniyet sonrası izlenmesinin hedeflenmesidir. Ancak geçen yıllar içinde değişmesi olası düşünceler ve eğitim süreci deneyimlerinin de elde edilen verileri etkilediği göz önüne alınmalıdır.

Diğer taraftan ülkemizde üniversite öğrencisi olmanın erkekler için askere daha geç ve daha iyi koşullarda gidebilmenin bir aracı olarak görüldüğü bilinmektedir. Bizim çalışmamızda öğrencilerin kendilerine göre bölümde okuma sebeplerine bu seçenek dahil edilmemiştir, ancak diğer sebepler seçeneğinde hiç bir öğrencinin askerlikle ilgili bir sebebe değinmediği görülmüştür. Bu durum büyük olasılıkla bu öğrencilerin daha çok açık öğretimi tercih etmeleri ya da derslere devam etmiyor olmalarına bağlı olabilir.

Tüm bu kısıtlılıklar ve araştırmanın yapıldığı Süleyman Demirel Üniversitesi'nin, ÖSS'de bazı büyük üniversitelere göre daha geride tercih ediliyor olması dikkate alındığında, elde edilen sonuçların tüm üniversitelere genellenmesi doğru olmayacaktır. Bu durumda çok merkezli çalışmalarla, her bir üniversitenin tüm bölümlerinden belli oranlar gözeterek öğrenci seçmek, ya da bir bölümün tüm öğrencilerini değerlendirmek daha güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

Bu çalışmada yaşam doyumu ile ilişkili bulunan özellikler, sebep-sonuç ilişkisini gösteren etkenler olarak yorumlanmamalıdır. Yaşam doyumu ile ilişkili etkenler, sebep olmaktan çok, yordayıcı niteliktedir. Yaşam doyumu konusunda sebep-sonuç ilişkilerinin genellikle çift yönlü bir döngü biçiminde işlev gösterdiği söylenebilir. Tek yönlü olarak ele alındığında ruhsal hastalıkların yaşam doyumunu azalttığı, yaşam doyumunun ise üretkenliği arttırdığı bilinmektedir. Uzun dönemli çalışmalarla, yaşam doyumunun iş bulma oranları, iş doyumu, ve üreticilik üzerindeki etkisinin incelenmesi aydınlatıcı olacaktır. Diğer yandan ruhsal hastalıklarda uygulanan tedavilerin etkinliği, yaşam doyumuna etkisi açısından da incelenmeye değer görünmektedir. Yaşam doyumu ile ilgili bu göstergelerin izlenebilmesi için ise öncelikle mevcut durumdaki yaşam doyumu ile ilgili veri birikimine ihtiyaç vardır. Bu çalışmada elde edilen veriler, örneklemedeki kısıtlılıklara rağmen, üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu ile ilgili bir veri tabanı olarak ileri çalışmalara ışık tutabilir.

Son olarak üzerinde önemle durulması gereken bir diğer nokta, eğitim sistemindeki sorunlar dolayısıyla, üniversiteye başlama sürecinde oldukça zorlu

bir yaşam dönemi geçiren gençlerle ilgili geniş kapsamlı ulusal çalışmaların bu denli kısıtlı olması gerçeğinin, ülkemizde klinik araştırmaların sahip olduğu güdülenmeye işaret ediyor olabileceğidir. Öğretim üyelerinin akademik çalışmalarının büyük ölçüde yurt dışı yayınlarla değerlendirilmesi ile ilişkili olarak, öncelikli ulusal sorunlarımız araştırma konusu olarak göz ardı ediliyor olabilir, ancak bu sorun bu yazının temel tartışma alanlarından biri olamayacak kadar karmaşık ve kapsamlıdır.

Yazışma adresi: Dr. Duru Gündoğar, Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Çünür-İsparta, durugundogar2000@yahoo.com

Teşekkür:

Bu çalışmadaki katkularından dolayı Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin tüm üyelerine, kısmi zamanlı çalışan öğrencilerine ve Süleyman Demirel Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi Müdürü Doç. Dr. Hüseyin Gül'e teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Avşaroğlu S, Deniz ME, Kahraman A (2005) Teknik öğretmenlerde yaşam doyumu, iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14: 115-129.

Beck AT, Lesker D, Trexler L (1974) Hopelessness Scale. J Consult Clin Psychol, 42: 861-874.

Beck AT, Rush AJ, Shaw BF ve ark. (1979) Cognitive Therapy of Depression. New York, Guilford.

Beck AT, Ward CH, Mendelson M ve ark. (1961) An inventory for measuring depression. Arch Gen Psychiatry, 4: 561-571.

Borahan NG, Ziarati R (2002) Developing quality criteria for application in the higher education sector in Turkey. Total Quality Management, 13(7): 923-926.

Büyüköztürk Ş (2005) Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı. Ankara, PegemA Yayıncılık, s.92.

Cenkseven F (2004) Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ceyhan AG, Ceyhan B (2003) Lise ve üniversite öğrencilerinde intihar olasılığının değerlendirilmesi. Klinik Psikiyatri, 6: 217-224.

Charlton JP, Barrow C, Hornby-Atkinson P (2006) Attempting to predict withdrawal from higher education using demographic, psychological and educational measures. Research in Post-Compulsory Education, 11: 31-47.

Chow HPH (2005) Life satisfaction among university students in a Canadian prairie city: a multivariate analysis. Soc Indic Res, 70: 139-150.

Diener E, Biswas-Diener R (2002) Will money increase subjective well-being? A literature review and guide to needed research. Soc Indic Res, 57: 119-169.

Diener E, Diener C, Diener M (1995) Factors predicting the subjective well-being of nations. J Pers Soc Psychol, 69: 851-864.

Diener E, Emmons RL, Griffin S (1985) The satisfaction with life scale. J Pers Assess, 49: 71-75.

Diener E, Seligman MEP (2004) Beyond money: Toward an economy of well-being. Psychological Science in the Public Interest, 5:1-31.

Dorahy MJ, Lewis CA, Schumaker JF ve ark. (2000) Depression and life satisfaction among Australian, Ghanaian, Nigerian, Northern Irish, and Swazi University Students. J Soc Behav Pers, 15:569-580.

Durak A (1994) Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Kriz Dergisi, 2(2): 311-319.

- Hisli N (1988) Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliği üzerine bir çalışma. *Psikoloji Dergisi*, 6:118-126.
- Hisli N (1989) Beck Depresyon Envanteri'nin üniversite öğrencileri için geçerliği güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi*, 7:3-13.
- Jacobs PA, Newstead SE (2000) The nature and development of student motivation. *Br J Educ Psychol*, 70:243-254.
- Kabakçı E (2001) Üniversite öğrencilerinde sosyotropik/otonomik kişilik özellikleri, yaşam olayları ve depresif belirtiler. *Türk Psikiyatri Derg.* 12(4): 273-282.
- Köker S (1991) Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Oishi S, Diener D (2003) Culture and well-being: The cycle of action, evaluation, and decision. *Pers Soc Psychol Bull*, 29: 939-949.
- Öner N, Le Compte A (1985) (Süreksiz) Durumluk- Sürekli Kaygı Envanteri Elkitabı. İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- ÖSYS basın duyurusu (2006) <http://www.yok.gov.tr/belgegoster.aspx?> adresinden 01.10.2006 tarihinde indirilmiştir.
- Özer M, Karabulut ÖÖ (2003) Yaşlılarda yaşam doyumu. *Geriatrics*, 6(2):72-74.
- Rask K, Astedt-Kurki P, Laippala P (2002) Adolescent subjective well-being and realized values. *J Adv Nurs*, 38: 254-263.
- Seber G (1991) Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliği üzerine bir çalışma. Yayınlanmamış doçentlik tezi. Anadolu Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Bölümü, Eskişehir.
- Spielberger CD, Gorsuch RL, Lushene RE (1970) Manual for state-trait anxiety inventory. California, Consulting Psychologist Press.
- Tegin B (1980) Depresyonda bilişsel bozukluklar: Beck modeline göre bir inceleme. Yayınlanmamış doktora tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Wagner CG (2006) The well-being of nations. *Futurist*, 40:12.
- Wardle J, Steptoe A, Gullis G ve ark. (2004) Depression, perceived control, and life satisfaction in university students from Central-Eastern and Western Europe. *Int J Behav Med*, 11: 27-36.
- Yetim U (1993) Life satisfaction: A study based on the organization of personal projects. *Soc Indic Res*, 29 :277-289.
- Yetim U (2003) The impacts of individualism/collectivism, self-esteem, and feeling of mastery on life satisfaction among the Turkish university students and academicians. *Soc Indic Res*, 61; 297-317.
- YÖK (2005) Türk yükseköğretiminin bugünkü durumu Kasım 2005 raporu. <http://www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/raporlar/htm> adresinden 01.10.2006 tarihinde indirilmiştir.